

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бауман З. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / З. Бауман, Л. Донскіс ; пер. з англ. О. Буценка. – К. : Дух і літера, 2014. – 280 с. – (Бібліотека спротиву, бібліотека надії).

2. Этика сотрудников правоохранительных органов : учебник / под ред. Г.В. Дубова. – М.: Щит-М, 2001. – 524 с.

3. Синьов В.М. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи / В.М. Синьов, М.В. Клімов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : РВВ КІВС, 1998. – № 2. – С. 70–84.

4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К. : Рад. шк, 1976. – Т. 1. – 654 с.

5. Фромм Е. Мати чи бути? : пер. з англ. / Е. Фромм. – К. : Укр. письм., 2010. – 222 с. – (Світло світогляду).

УДК 378.781.68.008

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Демір М.І., аспірант
кафедри педагогіки

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

У статті уточнені поняття «критерій», «показник», «рівень». Визначено критерії інтерпретаційної культури майбутніх учителів музики, виявлено показники сформованості цих компонентів, охарактеризовано рівні сформованості означеного феномена.

Ключові слова: *інтерпретаційна культура, критерій, показник, рівень, майбутній учитель музики.*

В статье уточнены понятия «критерий», «показатель», «уровень». Определены критерии интерпретационной культуры будущих учителей музыки, выявлены показатели сформированности этих компонентов, охарактеризованы уровни сформированности определенного феномена.

Ключевые слова: *интерпретационная культура, критерий, показатель, уровень, будущий учитель музыки.*

Demir M.I. CRITERIONS, INDEXES AND LEVELS OF FORMATION OF INTERPRETATIVE CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC

The article clarified term «criterion», «index», «level». Criterions interpretative culture of future music teachers, found rates of formation of components, described levels of definite phenomenon.

Key words: *interpretive culture, criterion, index, level, future music teacher.*

Постановка проблеми. У зв'язку зі змінами, пов'язаними з адаптацією до європейських стандартів, які відбуваються в українській системі освіти, підвищуються вимоги до майбутніх учителів та якості їх підготовки. За таких умов відбувається поступовий процес переорієнтації навчання студентів на більш високий рівень. При цьому роль формування інтерпретаційної культури майбутніх учителів музики набуває особливої актуальності.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі аспекти інтерпретаційної культури у філософському напрямку досліджували М. Бахтін, В. Дільтей, М. Каган, П. Рікер, Г. Рузавін, Ф. Шлейєрмахер та ін., у психологічному – О. Бодальов, А. Брудний, А. Славська та ін., у педагогічному – О. Колоянова, Ю. Сенько, Н. Телишева, Н. Юдзіонко та ін., у галузі музичної освіти – М. Корноухов, Д. Лісун, А. Линенко, О. Олексюк, М. Петренко та ін.

Мета статті – визначити та представити систему критеріїв, показників та рівнів сформованості інтерпретаційної культури майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. На кожному уроці, а також у період підготовки до нього, вчитель стикається з проблемою інтерпретації будь-якої інформації, подій, фактів, музично-педагогічних текстів та ін. Його завдання полягає у виявленні, розумінні, інтерпретації, у передачі учням сенсу твору. Звісно, інтерпретація завжди носить відтінок авторського, особистісного, суб'єктивного бачення. Тому, щоб інтерпретація була адекватною, ми вважаємо, що кожен педагог повинен володіти інтерпретаційною культурою, оскільки остання є невід'ємною складовою професійної компетентності вчителя, його педагогічної майстерності. На нашу думку, інтерпретаційна культура майбутнього вчителя музики – це цілісне інтегративне утворення, яке вира-

жається в розумінні та тлумаченні музично-педагогічної дійсності у всій сукупності її процесів, подій, структур, міжособистісних відносин, яке засноване на комплексі знань, умінь та навичок, а також на творчому досвіді, спрямованому на виявлення сенсу музично-педагогічних текстів.

У рамках нашого дослідження вважаємо доцільним більш детально виявити генезис понять «критерій», «показник» та «рівень».

Критерій (у перекладі з грецької – засіб судження, переконання, мірило) – це мірило для визначення оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій [1, с. 15]. У педагогіці критерій розуміють, як якість явища, що відображає його суттєві характеристики, а тому підлягає оцінці [2, с. 187]. У загальному значенні критерій – це важлива і визначальна ознака, яка характеризує якісні аспекти явища, його сутність.

Для нашого дослідження важливими є позиції З. Курлянд та С. Савченко відносно визначення поняття «критерій». Так, З. Курлянд характеризує критерій, як мірило оцінки, судження, як необхідну та достатню умову прояву або існування явища чи процесу. Вчена вважає, що розгляд будь-якої досліджуваної величини повинен включати в себе не лише її ознаки, а й критерії, які визначають вираженість тієї чи іншої ознаки в розглядуваному процесі або явищі [3, с. 17]. С. Савченко, зокрема, визначає критерій, як ознаку, на основі якої здійснюється оцінка, визначення чогось; судження, оцінки якогось явища, а показники – як ступінь її прояву, за яким можна судити про її сформованість і розвиток [4, с. 21].

Резюмуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що критерій – це стандарт, на основі якого можна оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за еталоном. У процесі вивчення критеріїв важливим є визначення їх показників. За своєю сутністю поняття «критерій» є більш ширшим, ніж «показник», тому за одним критерієм закріплена ціла система показників. Показник надає кількісну характеристику явищам, що дає змогу зробити висновок про їхній стан у динаміці. Разом із тим критерій тісно взаємопов'язаний із показником, оскільки науково-обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників, а якість показника залежить від того, наскільки він повно і об'єктивно характеризує прийнятний критерій.

При розробці критеріїв та показників ми підтримували позицію І. Блощинського, враховуючи такі обставини:

– розробка критеріїв та показників має виходити з мети дослідження;

– сформовані критерії мають відображати ознаки, притаманні предмету, який вивчається, незалежно від волі та свідомості суб'єктів;

– ознаки мають бути сталими, вони мають повторюватись та відображати сутність явища;

– система взаємопов'язаних ознак повинна розкривати основний зміст критеріїв [5, с. 75].

Також під час визначення критеріїв ми керувалися такими положеннями:

– критерії визначаються в дискусіях, а не з чієїсь волі;

– установлення критерію незалежно від процедури вимагає експертних висновків;

– за наявності фіксованої кількості «вакантних місць» перевага віддається критерію, що ґрунтується на рівні оволодіння предметом;

– до визначення критеріїв залучаються різнобічно інформовані експерти (різні погляди знижують ефект суворості або поблагливісті);

– для встановлення критеріїв експерти мають одержувати дані результатів іспитів [6, с. 235; 7, с. 162]. На думку І. Булаха [6] та Т. Іщенко [7], критерії, які встановлені без урахування таких даних, будуть неінформативними та призведуть до необґрунтованих результатів.

Формуючи критерії сформованості інтерпретаційної культури, ми виходили з того, що: по-перше, процес формування означеного феномена здійснюється у взаємозв'язку особистості викладача та особистості студента, цілісності і взаємовпливі сформованих педагогічних умов, життєвих подій і ситуацій навчально-професійної комунікації; по-друге, ми враховували сутнісну характеристику інтерпретаційної культури, роль і місце означеного конструкту в структурі навчально-пізнавальної діяльності; по-третє, враховували те, що аналіз критеріїв повинен виявляти ступінь розвитку того чи іншого компонента інтерпретаційної культури.

Також при визначенні показників ми дотримувалися таких вимог: чіткість змісту показників, можливість їх виміряти; системність показників, що повинна забезпечувати найбільш повну характеристику досліджуваного процесу, бути гнучкою, адаптивною, здатною відобразити всі можливі зміни об'єкта; на результативність, ефективність показників [8, с. 58].

Враховуючи зазначені положення, результати інтерв'ю, бесід, опитування серед викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, були визначені такі критерії інтерпретаційної культури: оцін-

ний, ціннісний, змістовно-процесуальний та суб'єктний.

Першим критерієм інтерпретаційної культури було обрано оцінний, оскільки для формування означеного феномена студенти повинні усвідомлювати себе, постійно здійснювати самооцінку, самоідентифікацію, самоконтроль, усвідомлювати свої можливості у професійному вимірі, розуміти свої недоліки і виправляти їх.

Перший показник оцінного критерію – самоідентифікація. Вона дозволяє співвідносити себе з педагогом-ідеалом, який володіє високим рівнем сформованості інтерпретаційної культури. В результаті цього у студента формуються уявлення про себе, як про цілісну особистість, фахівця, професіонала в тій чи іншій галузі. Самоідентифікація має велике значення для майбутнього вчителя музики, а саме: допомагає зрозуміти Я-реальне і Я-ідеальне, пізнати і прийняти самого себе, визначити власне місце та призначення в житті та професійній діяльності; дозволяє успішно освоювати педагогічні норми та цінності, виконувати свої обов'язки на високому професійному рівні.

Другим показником оцінного критерію виступила самооцінка. Обираючи цей критерій, ми виходили з того, що самооцінка дозволяє майбутньому вчителю дати власну оцінку собі, своїм якостям, можливостям та обрати місце серед інших людей у професійному просторі. Як відомо, вона буває адекватною та неадекватною (завищеною чи заниженою). Від самооцінки залежать відношення до власних успіхів і невдач, взаємини особистості з тими, хто її оточує, вимогливість до себе, критичність. Все це впливає на ефективність діяльності і подальший розвиток особистості. Для формування інтерпретаційної культури необхідна саме адекватна самооцінка, тому що вона складає передумову професійного самовдосконалення, допомагає здійснювати свідому роботу з розвитку власної особистості, як майбутнього професіонала.

Третім показником оцінного критерію було обрано усталену професійну рефлексивну позицію. У контексті досліджуваної проблеми вона відіграє велике значення, оскільки за своєю природою професійна діяльність рефлексивна, і майбутній учитель може розвиватися успішно тільки тоді, коли постійно переживає, осмислює, міркує над собою в процесі побудови свого професійного життя й організації педагогічної діяльності. Для формування інтерпретаційної культури майбутньому фахівцю необхідно здійснювати постійний самоаналіз навчально-професійних інтересів, цілей, очікувань, дій, якостей, досягнень,

результатів. Отже, усталена професійна рефлексивна позиція – це передумова для цілеспрямованої зміни себе, переходу на вищий рівень власного розвитку, оскільки в її процесі відбувається усвідомлення особистістю самої себе.

Другим критерієм інтерпретаційної культури ми обрали ціннісний, до складу якого увійшли такі показники: наявність духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей.

Для формування інтерпретаційної культури майбутній учитель має володіти низкою необхідних знань, умінь та навичок. Тому третім критерієм виступив змістовно-процесуальний, який дав змогу визначити рівень психолого-педагогічних, філософсько-культурологічних, методичних, музично-історичних, музично-теоретичних, спеціальних знань, а також музично-виконавських вмінь та навичок.

Наступний критерій – суб'єктний, першим показником якого виступила комунікативність. Ми керувалися тим, що своєрідністю професійної діяльності вчителя є спілкування, яке будується на взаємодії і комунікації в системі «вчитель – учні». Комунікативність для формування інтерпретаційної культури відіграє значну роль, тому що є спрямованою на здійснення продуктивної взаємодії між викладачем і студентом, метою якої є взаєморозуміння і постійне прагнення до пошуку сумісних сенсів в освітній діяльності. Майбутній фахівець повинен уміти спілкуватися на високому професійному рівні: грамотно вести діалог, послідовно та логічно висловлювати свої думки, слухати співрозмовника, відчувати його емоційний настрій, а також знаходити спільну мову зі своїм оточенням (учнями, батьками, вчителями), налагоджувати з ними доброзичливі відносини тощо.

Другий показник суб'єктного критерію інтерпретаційної культури – емоційна гнучкість, яка складається з емоційної стійкості та емоційної експресивності. Обираючи цей показник, ми керувалися тим, що вчитель повинен вміти керувати власним психічним станом для продуктивної міжособистісної взаємодії з учнями, а також ефективного спілкування з ними. Особливим питанням є наявність емоційної гнучкості саме у майбутнього вчителя музики, оскільки це пов'язано з особливістю його професії. Під час порушення учнями дисципліни і правил поведінки на уроці, ігнорування його зауважень, конфліктних ситуацій з батьками учнів, тощо майбутній фахівець повинен проявляти емоційну стійкість, а під час виконання музичного твору (його показу) – емоційну експресивність,

оскільки без цього фактору інтерпретація буде неповною.

Третім показником суб'єктного критерію було обрано вольовий самоконтроль, який дає змогу студентів постійно контролювати свої дії, емоції тощо. Для формування інтерпретаційної культури майбутній учитель музики повинен проявляти вольовий самоконтроль, інтерпретуючи музичний твір.

Після визначення критеріїв та їх показників наступний етап нашої роботи було зосереджено на характеристиці рівнів сформованості інтерпретаційної культури майбутніх учителів музики за кожним критерієм. Ми виходили з того, що рівень – це ступінь розвитку якості, величина розвитку значущості будь-чого. Організація роботи з формування інтерпретаційної культури вимагала чіткого уявлення про рівні її сформованості. Вирішуючи це завдання, ми в кожному із зазначених вище критеріїв, які відображали найбільш характерні риси, притаманні інтерпретаційній культурі, виділили чотири рівні сформованості: високий, достатній, середній, низький. Прагнучи досягти чіткості у визначенні того чи іншого рівня, ми розробили їх якісні характеристики, які дали змогу більш наочно показати результати експериментальної роботи.

Нами було встановлено межі розподілу: високий рівень сформованості інтерпретаційної культури відповідав значенням коефіцієнта успішності від 0,85 і вище; достатній рівень відповідав значенням коефіцієнта успішності – від 0,77 до 0,84; середній – від 0,66 до 0,76 балів; низький рівень – до 0,65 балів. Рівні вимірювались у коефіцієнтах успішності (КУ):

$$K = \frac{n}{m}$$

де, n – фактична сума балів, отримана за показником; m – максимально можлива сума балів за показником [9, с. 275].

Високий рівень сформованості інтерпретаційної культури характеризувався яскраво вираженою наявністю у студентів духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей: виявлення толерантного відношення, розуміння та поваги до старших, одноліток та представників культури інших народів та ін. Студенти в повній мірі усвідомлювали значення та роль інтерпретаційної культури у професійній діяльності. Для означеного контингенту майбутніх фахівців були властиві глибокі методологічні, психолого-педагогічні, музично-теоретичні, музично-історичні, спеціальні знання та яскраво виражені музично-виконавські вміння і навички. У студентів із високим рівнем інтерпретаційної культу-

ри була яскраво виражена самоідентифікація, усталена професійна рефлексивна позиція, емоційна гнучкість, вольовий самоконтроль та адекватна самооцінка себе, своїх можливостей в якості майбутнього вчителя музики. У них була добре розвинена здатність до комунікації. Студенти визначали адекватний стиль спілкування, швидко встановлювали контакт з учнями на основі діалогу, емпатії, завжди позитивно ставилися до співрозмовника, вміли успішно виходити з конфліктних ситуацій.

Достатній рівень сформованості інтерпретаційної культури характеризувався недостатньою наявністю у студентів духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей. Майбутні вчителі усвідомлювали значущість інтерпретаційної культури у професійній діяльності; мали достатньо повний обсяг методологічних, психолого-педагогічних, музично-теоретичних, музично-історичних, спеціальних знань та музично-виконавських умінь і навичок. Студентам була притаманна самоідентифікація з ідеалом учителя музики, усталена педагогічна рефлексивна позиція, вміння свідомо керувати своїм емоційним станом та проявляти емоційну гнучкість. Натомість, вони не завжди виявляли адекватну самооцінку. У майбутніх вчителів була достатньо розвинена здатність до комунікації. Вони визначали адекватний стиль спілкування, швидко встановлювали контакт з учнями на основі діалогу, емпатії, позитивно ставилися до співрозмовника.

До середнього рівня сформованості інтерпретаційної культури було віднесено тих студентів, які недостатньо усвідомлювали себе носіями духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей. Але цим студентам було притаманне прагнення до злагоди у взаємовідносинах з іншими людьми. Вони не чітко усвідомлювали значущість інтерпретаційної культури у професійній діяльності. Рівень їх методологічних, психолого-педагогічних, музично-теоретичних, музично-історичних, спеціальних знань, та комплекс професійних музично-виконавських умінь і навичок був недостатнім та фрагментарним. У майбутніх фахівців цього рівня самооцінка здебільшого була неадекватною, вони не ідентифікували себе з фахівцем майбутньої професійної діяльності, професійна рефлексивна позиція була недостатньо стійкою. Ці студенти стихійно вибирали стиль спілкування, не вміли встановлювати контакт з учнями, грамотно вести діалог, виходити з конфліктних ситуацій, не завжди позитивно ставилися до співрозмовни-

ка та недостатньо контролювали власний емоційний стан, не проявляли вольовий самоконтроль.

Для студентів із низьким рівнем сформованості інтерпретаційної культури було характерне неусвідомлення себе, як носіїв духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей. У цих студентів не виявлялися розуміння та повага до інших поглядів. Студенти цього рівня не усвідомлювали роль інтерпретаційної культури в майбутній професійній діяльності. Рівень методологічних, психолого-педагогічних, музично-теоретичних, музично-історичних, спеціальних знань та комплекс музично-виконавських умінь і навичок був незадовільним. Вони не ідентифікували себе з фахівцем майбутньої професійної діяльності, їх самооцінка була неадекватною. Здатність до комунікації в означеного контингенту студентів була слабкорозвинутою: вони не вміли встановлювати контакти з учнями, успішно вирішувати конфлікти, грамотно вести з ними діалог. Їм була властива слабка емоційна гнучкість та вольовий самоконтроль.

Доходимо **висновку**, що нами було обрано такі критерії інтерпретаційної культури: оцінний (з показниками: самооцінка, самоідентифікація, усталена професійна рефлексивна позиція), ціннісний (з показниками: наявність духовно-гуманістичних, морально-етичних та музично-культурних цінностей), змістовно-процесуальний (з показниками: професійні знання (психолого-педагогічні, філософсько-культурологічні, методичні, музично-історичні, музично-теоретичні та спеціальні); музично-виконавські вміння; музично-виконавські навички), суб'єктний (з показниками: комунікативність; емоційна гнучкість; во-

льовий самоконтроль), а також такі рівні сформованості означеного феномена: високий, достатній, середній, низький. Наступним етапом нашої роботи є діагностика рівнів сформованості інтерпретаційної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Улятовская Е.А. Подготовка будущих учителей по активизации самостоятельной познавательной деятельности младших школьников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.04. – Измаил, 1998. – 21 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Курлянд З.Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. – Одесса, 1992. – 39 с.
4. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т. – Луганськ, 2004. – 43 с.
5. Блощинський І.Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО / І.Г. Блощинський // Наукові записки. – Вінниця: ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. – Вип. 4. – С. 74–76. – (Педагогіка і психологія).
6. Булах І.Є. Сучасні підходи до встановлення критерію «склав / не склав» у системі американських медичних ліцензійних іспитів / І.Є. Булах, І.М. Шило // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 230–236.
7. Іщенко Т.Д. Фахове навчання в системі безперервної аграрної освіти / Т.Д. Іщенко. – К.: Аграрна освіта, 2000. – 242 с.
8. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: «Педагогика», 1988. – 190 с.
9. Лук'яненко І.Г. Економетрика: підручник / І.Г. Лук'яненко, Л.І. Краснікова. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 494 с.